

מפעל דף היומי בעיון

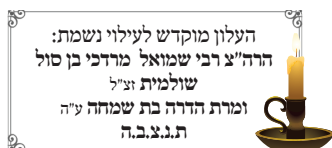
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

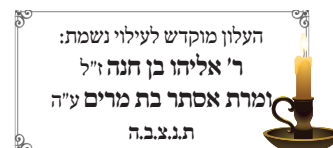
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' י"ז אב-כ"ג אב תשפ"ב

מסכת כתובות ל"ט-מ"ה

שבוע פרשת עקב

דף ל"ט ע"א

שלש נשים משמשות במוך.

עיקר הסוגיא היא ביבמות י"ב ע"ב.

ומן השמים ירחמו, שנאמר שומר פתאים ה'.

והקשו האחרונים [קובץ שיעורים ח"א אות קל"ו], דמאי שנא מכל ספק סכנה דדחי שבת ולא סמכינן אהא דשומר פתאים ה'. וכעין זה נמצא בעוד מקומות רבים בתלמוד, כגון שבת [קכ"ט ע"ב] לענין הקזת דם בערב שבת, ויבמות [ע"ב ע"ב] לענין מילה בים מעונן, ובע"ז [ל' ע"א], אוכל תאנים וענבים בלילה ואינו חושש משום שומר פתאים ה', וכן מצאנו בנדה [ל"א ע"א], משמש ביום תשעים משום שומר וגו'. וכתבו דצ"ל דאין האדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ, וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור את עצמו ואז נשמר מן השמים, אבל היכא שבידו להזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהא משומר מן השמים.

וביתר ביאור בעומק הדברים, שהרי האדם בכל תהלוכותיו זקוק להשגחת הבורא, דהרי אין ספור סכנות אורבות לו על כל צעד ושעל, והוא לא יודע מהם כלל שיוכל להזהר מהם... הרי אמרו חז"ל [ברכות ו' ע"א] שהעולם מלא מהמזיקים, אלף מימינו ורובה משמאלו, וכמה שמירה צריך מפניהם... אלא בסתמא צריך האדם לסמוך על בוראו שישמרנו, ועל זה מודים בכל יום על ניסיון שבכל יום עמנו, רק שצריך שיהיה

הדבר בתוך חוקי הטבע שחקק הבורא, כי כדי להצילו מסכנה בדרך לא טבעית צריך לזה זכויות, ואף מנכים מזכויותיו, ולכן אף שהכל נס והשגחה פרטית, כל שנכנס בהגדרת דרכו של עולם יכול האדם לסמוך על כך שישמרנו מן השמים. וזה שאמר כאן בקובץ שיעורים דכל שהוא מנהג דרך ארץ הרי הוא נשמר מן השמים. וקרוב לומר ששומר פתאים ה' לא נאמר רק על אופנים אלו המפורטים כאן, אלא על כל תהלוכותינו בעולם הזה, שפתאים הם אשר אין בהם דעת לשמור עצמם, וכמו שכתבנו כולנו בכלל זה בכל עת ובכל שעה, רק מה נקטה הגמרא כאן פסוק זה לומר שגם הוא בכלל זה, ולא הוי בכלל אלו שבידם להזהר ואינם בכלל פתאים.

מתניתין. המפתה נותן שלשה דברים והאונס ארבעה המפתה נותן בושת ופגם וקנס מוסיף עליו אונס שנותן את הצער.

כתב הבית שמואל [אה"ע סימן קע"ז ס"ק א'] דקנס איתא דוקא בבתולה, ולו תהיה לאשה משמע נמי דוקא בבתולה, אבל בושת משמע ברמב"ם אפילו בבעולה, דהא כתב [פ"ב מהלכות נערה בתולה ה"ח] באו עליה שנים אחד כדרכה והשני שלא כדרכה חייב השני בבושת אע"ג דכבר היא בעולה מראשון.

וכתב הרמ"א [אה"ע סימן קע"ז ס"ד], בא עליה באונס ואח"כ פתה אותה, מקרי מאנס, אע"ג דאח"כ נתרצית לו. והוא משו"ת מהרי"ק [שורש קכ"ט], וכתב הבית שמואל [ס"ק ו'], דמה שכתב ואחר כך פיתה אותה היינו הן בביאה אם היתה בתחלה באונס ואח"כ ברצון, הן אם פעם אחת בא עליה באונס ואחר כך ברצון חייב מחמת ביאה הראשונה אע"ג דנתרצית אחר

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

כך. והנפקא מינה היא דאם נידון כמפתה אינו צריך לשלם קנס אם נשאה מה שאין כן באונס, ועוד שאונס צריך ליתן צער, ואונס אם רצה להוציא אינו יכול, והמפתה אם רצה להוציא מוציא.

אינו רשאי לקיימה.

והטור [אכן העזר סימן קע"ז] כתב, ומיהו אם היא אסורה לו אפילו אינה אלא חייבי לאוין ועשה או אפילו שנייה דרבנן א"צ לישא אותה וכן אם נשאה ומצא בה ערות דבר יכול לגרשה. ע"כ. ועיין בב"ח שם שתמה על לשון זה, וכתב די"ל דהטור למד שמה שכתב אינו רשאי לקיימה היינו דמצוה לגרשה, אבל אין כופין אותו לגרשה אם אינו רוצה לקיים המצוה. וכתב החת"ס סופר בחידושו כאן די"ל דמה שאמרו אינו רשאי לקיימה, פירושו לקיימה בתורת אשה לתשמישו, אבל יכול להשרותה ע"י שלישי או אפילו להיות עמה ממש, ומשום הכי לא תנן כופים אותו להוציאה. ויפה דקדק הטור יכול לגרשה ולא כתב צריך לגרשה.

דף ל"ט ע"ב

פקחות שבהן אומרות.

צ"ע לשון זה של פקחות, מה שייך פקחות וחכמה בדברים אלו של הנאת וצער הגוף.

ונראה הביאור בזה דכמעט כל הנאה בעולם קודם לה צער, דצריך האדם לטרוח כדי להשיג הנאתו ותאותו, אדם הרוצה לאכול מאכל ערב לחיך צריך להשקיע בו טירחא בהכנה ובבישול, וקודם לו קניית המאכל וכן הלאה, ומכל מקום לא מצאנו שיותר האדם על הנאתו בגלל הטירחא, הן בני אדם נוסעים לסחורה לקצוי ארץ וים רחוקים כדי להרויח כמה זוזים ולהתעשר, ולפעמים כל זה לצורך הנאה של כמה רגעים... ובאמת אין מרגיש צער בזמן הטירחא כי יודע הוא שתביא אותו לבסוף להנאה שהוא רוצה בה ורודף אחריה. אבל מי שאין לו את התכלית שהיא ההנאה, הרי הוא מתייסר בזמן ההכנה. נמצא שהכל תלוי בדעת, שכשהאדם עושה את הכל עבור ההנאה בטילים אצלו הטירחא והצער, ואחרי ככלות ההנאה לא זוכר הוא כלל את הצער שהיה לו.

והוא הדבר גם כאן, אמת שיש צער בביאה ראשונה, אבל הפקחות יודעות שיש הנאה בדבר, מקבלות את הצער כהכנה להנאה שאחריה, וממילא מתמעטת אצלן הרגשת הצער.

ואפשר שזו כוונת השיטה מקובצת [ד"ה ומיהו יש לי] שכתב, שנכון שמצאנו שהרבה קטנות חולות מזה היינו מחמת טפשותיהן דלא ידעי בטיב תשמיש ומצטערות, אבל פקחות שבהן מתיישרות בשעת תשמיש ואינן מרגישות אלא כמיא חמימי על רישי דקרחא וכל חדא וחדא לפום פקחותה וטיב דעתה וישובה לא היתה מרגשת כולי האי והיינו דחדא אמרה כמיא חמימי וכו' וחדא אמרה כי ריבדא דכוסילתא וחדא

אמרה כי נהמא אקושא. וכתב עוד, ואפשר דיש פקחות בנשים שיודעות לעשות איזשהוא פעולה כדי שלא תרגיש בצער ביאה.

אחד האונס ואחד המפתה בין היא בין אביה יכולין לעכב.

כתב הרמב"ן [קידושין מ"ו ע"א] שאם אמר האב בבי"ד רוצה אני ונפטר המפתה מקנס, שוב אין האב יכול לחזור ולומר אני אני רוצה [ורק אם הבת אמרה אני רוצה והאב אינו רוצה לקבל קידושה בעל כרחא יכול לחזור בו], והיינו משום דהכל תלוי בשעת העמדה בדין. וכתב בקובץ שיעורים [ח"א אות קל"ז] דלפי דבריו נראה לכאורה דה"ה איפכא, אם מיאן האב בשעת העמדה בדין ונתחייב המפתה בקנס, ואח"כ נתרצה האב ונשאה אינו נפטר מכיון שכבר נתחייב, ולא אמרינן דנישואין במקום קנס קיימי.

וכתב הר"ן [י"ד ע"א מדפי הרי"ף ד"ה אחד], כלומר באונס אע"פ שהאב רוצה לקדשה ועדיין ברשותו היא, אפילו הכי נתנה לה תורה רשות לעכב כיון שעינה אותה בעל כרחא. והביא הר"ן יש אומרים שאם האב רוצה לקדשה והאונס רוצה לכנסה, כונסה בעל כרחא, ומאי דאמרינן שהיא יכולה לעכב היינו לענין זה שאין האונס מצווה לכנסה בעל כרחא. אבל במפותה מפרשין בפרק האיש מקדש [קידושין מ"ו ע"א] דכל זמן שהיא מעכבת מפתה משלם קנס, אבל לא שתהא יכולה לעכב מלכנסה, שהרי ברשות האב היא לקדשה לכל מי שירצה בעל כרחא, ובמפותה דמדעתה עבדה למה תהא יכולה לעכב, אלא ודאי הוא דוקא לענין קנס.

דף מ' ע"א

ליתי עשה ונדחה ל"ת.

עיין בתוספות [ד"ה ליתי] מה שהקשו דהרי בהדיא ילפינן במתניתין דבעינן אשה הראויה לו. והפני יהושע [ד"ה בתוספות בד"ה ליתי] הקשה דנאמר דקרא לחייבי עשה אתא, דלא שייך לומר אתי עשה ודחי עשה, מה שאין כן בחייבי לאוין שפיר מצינן למימר דאתי עשה ודחי לא תעשה. והוכיח מזה הפני יהושע דכיון דחייבי עשה דהיינו מצרי ואדומי לאו עשה גמור נינהו, אלא לאו הבא מכלל עשה, אם כן לא עדיף האי עשה מלאו גמור, והא דעשה עדיף מלא תעשה היינו עשה גמור שיש בו קום עשה.

והחתם סופר כאן בחידושו הביאו, וכתב דבהפלאה הקשה עליו וכו', וכתב החתם סופר לייסד בזה על פי מה שכתב הרמב"ן בפרשת יתרו [שמות כ', ח'] בביאור ענין עשה דוחה לא תעשה וז"ל, כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע

בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושי בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושי בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני עושה, שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו. ע"כ.

וכתב החתם סופר לחלק בין שני סוגי לאו הבא מכלל עשה, דיש עשה שהוא מצוה חיובית, כגון עשה דהשלמה שצריך להקריב את כל הקרבנות קודם תמיד של בין הערבים, דמצות עשה הוא להשלים עליה כל הקרבנות כולם, נמצא העובר על לאו הבא מכלל עשה זה ה"ל עובר על עשה ואהבת ה', ובעשה כזה שפיר שייך לומר מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה, אך עשה כגון דמצרי ואדומי דור שלישי יבוא להם, אין כאן מצוה כלל שיבואו דור שלישי בקהל ה', ולא נאמר אלא לדייקא דור שני לא יבוא, וזה הוא לאו הבא מכלל עשה שאין בו מחק אהבת אוהבים ונדחה מפני עשה גמורה. וסיים החת"ס, ונכון הוא, וכל זמן שלא נמצא כנגד זה נחזיק בו:

מתניתין. יתומה שנתארסה ונתגרשה האונס חייב והמפתה פטור.

כבר דברנו בנושא זה בשבועות הקודמים, אך כיון שעיקר הדיון בראשונים הוא כאן, נחזור על עיקרי הדברים והשיטות.

עיקר הנידון כאן הוא מדוע פטור המפתה, והסברא היא דכיון דיתומה היא וקנסה שלה ומחלה לו, דמדעתה נתפתתה לו, לכן פטור, וכי תנן המפתה פטור היינו דוקא מקנס שהוא שלה ויכולה למחלו אבל חייב ליתן בשת ופגם לאביה [ר"ן י"ד ע"א מדפי הרי"ף].

והנה קנס זה שהיא מוחלת עדיין לא זכתה בו, דאינה זוכה בקנס עד שעת העמדה בדין כמבואר בפרק רביעי, ולפי המבואר כאן יכולה היא למחול על הקנס אף שעדיין לא זכתה בו. אבל בירושלמי [פ"ג הלכה ז'] איפליגו אם יכולה היא למחול קנסה או לא, דאיכא מאן דסבר התם דקנס אינה יכולה למחול לפי שאינה זוכה בו עד שעת העמדה בדין, ואין אדם מוחל דבר שאינו ברשותו, וכי קתני מתניתין המפתה פטור אבשת ופגם דוקא קאי, וביתומה ממש, וכי אמרינן בגמרא דנערה שנתארסה ונתגרשה כיתומה היינו לענין דקנסה לעצמה, אבל חלוקין הם בדיניהם, דביתומה האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבשת ומן הפגם, ובנערה שנתארסה ונתגרשה אף המפתה חייב בכל, דמשלם בשת ופגם לאביה וקנס לעצמה, שאינה יכולה למחול. ואיכא מאן דאמר התם דיכולה היא למחול קנסא, ומתניתין הכי קתני דנערה שנתארסה ונתגרשה הרי היא כיתומה לענין קנסא, ולפיכך האונס חייב לתת לה קנס, והמפתה פטור מקנס, אבל בושט ופגם משלם לאביה, אבל יתומה ממש פטור לגמרי.

והרמב"ן ז"ל [בחידושו לעיל ובמלחמות ה' ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף] כתב דמסתברא כמאן דאמר שיכולה למחול לו קנסא אע"פ שלא זכתה בו עדיין, דהא למה זה דומה לכותב לארוסתו [פ"ג ע"א]

דין ודברים אין לי בנכסיך בחייך ובמותך, דקיימא לן דאם מתה אינו יורשה, דנחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר, כלומר שעכשיו אינו ראוי לה, כגון ארוסתו זו אדם מתנה עליה שלא יירשנה, ולאפוקי ירושת אביו שהיא ראויה לו, והא נמי להא דמי, ועוד דכיון שנתרצית בשעת ביאה היאך יתחייב והרי הוא כאומר קרע שיראין שלי והפטור, ואף על פי שאינה זוכה בקנס עד שעת העמדה בדין, מכל מקום בשעת ביאה הוא מתחייב. ועיין בר"ן [ד"ה מתני'] שהביאו, וכן הריטב"א [ד"ה ר"א].

ובשאלה האם אפשר למחול קנס קודם העמדה בדין, יסוד הנידון הוא האם קודם העמדה בדין יש חיוב כל שהוא, כי ברור ופשוט שדין הפקר הוא כקנין, והפקר חל רק על דבר שיש לו קנין בו, וכן מחילה שייכת רק בדבר שחבירו חייב לו, וכשמוחל לו הרי הוא זוכה במה שבידו, בין אם הוא בעין ובין אם הוא זכות בעלמא, ומה שמצאנו שאדם יכול להסתלק מנחלה הבאה לו לאחר מכאן היינו שיכול לסלק את זכותו וממילא אינו זוכה בה, אך דבר שאין לאדם שום שייכות אליו ודאי שלא שייך לומר שחל על זה מחילה או סילוק.

והוא הנידון כאן, דקודם העמדה בדין אכתי ליכא חיוב, ואם לא יבואו עדים לא יתחייב לעולם, ואם יודה לא יתחייב, וזו גופא השאלה אם יש באמת חיוב רק אי אפשר לחייבו לשלם בדיני בשר ודם, אבל מקרי חיוב, או שאין כאן כלום עד העמדה בדין.

ובאמת דבר זה שייך למחלוקת גדולה שמצאנו בענין גביית קנסות בזמן הזה שאין לנו סמוכים ואין לנו דיני קנסות, אם מנדים אונס ומפתה עד שיתן קנס או קרוב לו, עיין בהשגות הראב"ד על הרי"ף [י"ד ע"ב מדפי הרי"ף] ובספר הזכות לרמב"ן שם, והרא"ש [ב"ק פ"ח סימן ג'] הביא בשם רב צמח גאון שמנדין אותו, עד שמפייסו בממון או שירבו עליו רעים. והטור מביאו [אבן עזר סימן קע"ז] לפסק הלכה, וכן כתב הראב"ד ז"ל אע"ג דלא מגבינן דיני קנסות האידנא, אמור רבנן דמשמתינן ליה עד דמפייס לבעל דיניה כראיית ב"ד, ואם יש לו לקנס קצבה מן התורה כחמישים של אונס ושל מפתה עד דיהיב ליה כאותה קצבה. וכן הביא בשו"ע שם [ס"ב] כדברי הטור, והיינו טעמא, כדי שלא יהא חוטא נשכר. אמנם זה שייך לכאורה לומר רק אם יש שם חיוב בזה, אבל אם לא חל שום חיוב קודם העמדה בדין לא שייך לחייבו כלל, ובאמת הים של שלמה [בבא קמא פ"ח סימן ו'] כתב שאין דנים על הקנס כלל, עיי"ש בדבריו באריכות. וכן יש לדון מה יהיה הדין בתפיסה, שתפס מנכסי האונס שיעור הקנס. ואין כאן המקום להאריך, דעיקר הסוגיות בזה הן בבבא קמא סוף פרק ראשון ובפרק שמיני.

אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל.

ורש"י [ד"ה מי] כתב דבאמת השתא נמי מלמדין אותה לומר איני רוצה, כדי שלא יהיה עשה. וכתב הריטב"א [ד"ה השתא] דאינו נכון, חדא דכל התירוץ חסר מן הספר, ועוד אי

שהכל לעצמה. ומשום הכי קבע רבינו הקדוש את דבריו בין הני תרתי מתניתין, דאירי בבבלי, כלומר, כל דברי ר"א אינו אלא, ועיין עוד שם בדבריו באור.

אמנם הריטב"א [ד"ה ר"א] פירש דבא לומר דר"א אמרה בשיטת ר"ע דמתניתין, ובא לאפוקי מדר"ע דברייתא, ובדאי לא בא לאפוקי מדרבי יוסי הגלילי, עיי"ש בדבריו.

קרי רב עליה דר"א טובינא דחכימי.

ולכאורה קשה, מה היא הגדולה הזו, וכי משום דכיון לדעת רבו ואזיל בשיטתיה קרו עליה טובינא דחכימי, פירוש מאושר שבכל החכמים, והרי רבי עקיבא עצמו דאמר שמועה זו ופליג עליה רבי יוסי הגלילי לא קרינן עליה טובינא דחכימי. כן הקשה בשיטה מקובצת [ד"ה קרי רב]. ותירץ דלאחר שמתו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא היה העולם שמם [יבמות ס"ב ע"ב] עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה, הלכך כל אחד מתלמידיו שהיה מכוון לדעתו הרי הסכים להלכה, ורבי עקיבא היה להם במקום משה רבינו אדון הנביאים ע"ה לפי שהיה כבר נשתכח תורה שבעל פה עד שבא הוא ושנאה, ומשום הכי כל מי שהיה מסכים לדעתו שפיר קרינן עליה טובינא דחכימי כנ"ל:

אמנם אכתי קשה לפי זה, וכי רבי אלעזר היה היחידי שכיון לדעת רבי עקיבא, שכן הוא היחידי שקרוי כך בתלמוד, וכן העיר בספר יד מלאכי [כללי הטיט אות רצ"ד], דיש להשיב על זה דהתייחס בההיא דכתובות דאירי בה רבי עקיבא, אבל מה נעשה דבפרק כל הגט דף כ"ו ב' ובפרק אמרו לו דף י"ג ב' נקטו הן לישנא גופיה הגם שלא בא זכרונם של רבי עקיבא כלל, ואפשר דסריכה דההיא דכתובות נקט תלמודא ואתא.

ועיין בערוך לנר [כריתות י"ג ע"ב] לבאר דפסקו שם בכריתות דלת"ק שמוזהר הכהן על יין כל שהו ג"כ אסור להורות בשתה יין כ"ש, שהרי שוה הוראה לכניסת מקדש כדמוכח שם, ולפי זה היה אפשר לחשוב לאסור לחכמים לשתות יין, כמו שאמרו בתענית לגבי אנשי משמר ואנשי בית אב שאסורים לשתות יין שמא יצטרכו לעבוד, כמו כן יש לחכמים לחוש שמא יצטרכו להורות, ועל כל פנים אם שתו יין כל שהו יהיו אסורים להורות, וכיון דברכת המזון טעון כוס בכל יום אחר הסעודה היו אסורים להורות. אבל לפי דעת רבי אלעזר שם שלא אסור רק בשתה רביעית בבת אחת אפשר לחכמים שישתו יין כשלא ישתו רביעית בבת אחת, או ימזגו אותו במים כדרך המזיגה, ואם כן יש טובה בזה לחכמים, ובפרט שהיין מחכים, ולכן קרא רב לרבי אלעזר המאושר שבחכמים, שהחכמים מאשרים ומשבחין אותו על שדרש דרשה שמתיר להם להורות אחר ששתו יין או שמתיר להם שתיית יין שמחכים אותם, וראיה ממה דאמרינן בעירובין [ס"ד ע"א] אמר רב יהודה אמר שמואל שתה רביעית יין אל יורה, אמר רב נחמן לא מעליא הא שמעתתא, דהא אנא כל כמה דלא שתינא רביעיתא דחמרא לא צילאי דעתאי. הרי דמה שמתיר

מלמדיו אותה לומר איני רוצה והיא אומרת רוצה אני מאי איכא למימר, ומה כל כך פשוט לתנא שתשמע. ועל קושיא זו כתב הריטב"א דיש ליישב דכיון דלדידה איכא איסורא כופין לה עד דאמרה לא בעינא, וכיון דאמרה הכי מסתמא ניחא לה משום מצוה לשמוע דברי חכמים, כמו שמצאנו בגט שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ואמרינן שהוא אמת משום שמצוה לקיים דברי חכמים. ומכל מקום כתב הריטב"א דכוונת הגמרא לומר דכיון דבידה לעוקרו ממילא אמרינן דעשה זה קל הוא משאר עשה ואינו בדין שידחה לא תעשה. וכן כתב הר"ן [י"ד ע"א מדפי הרי"ף].

ובירושלמי [כ" ע"ב, הביאו הר"ן י"ד ע"ב מדפי הרי"ף] אמרו בפנויה באו עליה עשרה שלא כדרכה ואחד כדרכה כולם בקנס. כולהו בכדרכה הראשון בקנס והשאר פטור. ביררה לה אחד מהו נפטרו כולן. אמרה אי אפשר בוררת וחוזרת ובוררת. ע"כ. מכאן חזינו דגם אם אמרה לא בעינא יכולה לחזור בה ולברור, ולפי רצונה משתנה החיוב, ומכל מקום חזינו דבאמרה לא בעינא לא נעקר החיוב לגמרי, רק כל זמן שלא חזרה בה אינו חייב, ולפי זה קשה על הראשונים הנ"ל, דאם כן אין העשה הזה קל יותר לפי שבאמת אינו נעקר לגמרי, וגם לשון הגמרא דידן לא משמע הכי, דלשון מי איתא לעשה כלל משמע שנעקר לגמרי. ועיין בקובץ שעורים [ח"א אות ק"מ] שהקשה כן.

אמנם אפשר לחלק ולומר דכאן איירי בבעל אחד ולכן מיד דאמרה לא בעינא פקע החיוב לגמרי, מה שאין כן באופן דהירושלמי דיש הרבה בועלים וכשאומרת לא בעינא באחד לא נפקע עדיין החיוב, אז יכולה באמת לחזור בה, ולא יפקע החיוב רק אם תאמר לא בעינא באף אחד מהם. ולפי זה לא קשה על הראשונים הנ"ל, כיון שיש אופן שיפקע החיוב לגמרי, אכתי עשה זה קל הוא.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ר"א בשיטת ר"ע רבו אמרה דאמר יש לה קנס וקנסה לעצמה.

והקשה הים של שלמה [פרק ג' אות ט"ז] דמאי הוסיף ר"א אדברי רבו, שנחלק לעיל [ל"ח ע"א] עם ר"י הגלילי שקנסה הוא לעצמה, וממילא קשה מה חידש רבי במשנה זו שכתב דברי ר"א, דאי לפסוק הלכה כוותיה לפי שהוא טובינא דחכימי, כבר אנו נמי ידעינן דהלכה כר"ע מחבירו, ועוד למה פסק רב הלכה כר"א ולא פסק כר"ע, ועיין עוד שם בדבריו שהאריך בקושיות נוספות.

ומכאן זה כתב היש"ש דנראה בעיניו שר"א בא להוסיף על דברי רבו ולפרשו, שמה שאמר נערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה, לא דוקא קנסה קאמר, אלא כל השייך לקנס קאמר, ואף בושט ופגם, וה"ק, מה שאמר ר"ע נתארסה ונתגרשה שהוא לעצמה, בודאי הוה דינה ליתומה, כמו שיתומה הכל לעצמה, ואם היא מפותה פטור מכל וכל, אף נתארסה ונתגרשה כן, באונס הכל לעצמה ובמפותה פטור מכל, ועל זה פסק רב הלכה במה שמפרש דברי ר"ע רבו,

רבי אלעזר להורות אחר שרמא ביה מיא הוא טובה לחכמים דמצלי דעת.

דף מ' ע"ב

באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה.

דנו הראשונים אם יש קנס בביאה שלא כדרכה, דלכאורה מפורש בכמה מקומות ששייך קנס בשלא כדרכה, כמו שהביא הרשב"א [ד"ה באו] מכמה מקומות בש"ס, כגון ריש פרק קמא דקדושין [ט' ע"ב], באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה רבי אומר ואומר אני הראשון בסקילה וכולן בחנק, ואמר רבי זירא מודה היה רבי לענין קנס דכולהו משלמין. ובסוגייתנו הכא נמי אמרינן אלו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה יאמרו בעל שלימה חמשים בעל פגומה חמשים, דאלמא אפילו בשלא כדרכה משלם. ולקמן [מ"ו ע"א] אמרינן שלח רבי יצחק בן יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שלא מצינו בכל התורה כולה שחלק הכתוב בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה למכות ולעונשין, מוציא שם רע אינו חייב עד שיבעול שלא כדרכה וכו', אלמא בכל התורה למכות ולעונשים אין חילוק בין ביאה כדרכה לשלא כדרכה חוץ ממוציא שם רע מהטעם המפורש שם, וכן כתב הר"ן [י"ד ע"ב מדפי הרי"ף], ותמיהו על הרמב"ם [פ"א מהלכות נערה בתולה ה"ח] שכתב, אין האונס או המפתה חייב בקנס עד שיבוא עליה כדרכה ובעדים ואינו צריך התראה. וזה לכאורה כנגד כל הסוגיות הנ"ל. והראב"ד באמת השיגו שם וכתב, א"א, טעות היא זו ומפורש בגמרא דאפילו שלא כדרכה משלם קנס. ועיין בראשונים הנ"ל שכתבו שיש שרצו לסייע להרמב"ם מסוגיא בסנהדרין, עיין בדבריהם שדחו כולם את הראיה משם, עיי"ש.

כל מקום שיש מכר אין קנס.

ומוקים לה בגמרא כרבי מאיר דסבירא ליה דלקטנה אין קנס. ונחלקו בזה הראשונים כמאן הלכתא, והרי"ף [י"ד ע"ב מדפי הרי"ף] כתב, איכא מאן דאמר הלכה כרבי מאיר משום דסתם מתניתין כותיה, ואנן לא סבירא לן הכי, ופסק להלכה כרבנן. אמנם הראב"ד [שם] דחה את ראיות הרי"ף, וסבירא ליה להלכה כרבי מאיר, והביא הרשב"א [ד"ה ולענין] דגם רבינו חננאל הכי סבירא ליה. והרמב"ן בספר הזכות האריך ליישב ראיות הרי"ף, ומכל מקום סיים בדבריו, ולראשונים מצאתי מהם פוסקים כרבי מאיר ומהם פוסקים כרבנן ולא עלתה בידם ממנה אלא מחלוקת.

דף מ"א ע"א

משנה האומר פתיתי את בתו של פלוני משלם בושת ופגם על פי עצמו ואין משלם קנס.

ובגמרא מבואר דהוא הדין לאונס. והפתחי תשובה [אה"ע סימן קע"ז ס"ק ה'] הביא מהרדב"ז [ח"א סימן י"ט] דאונס אפילו

הודה מעצמו דפטור מן הקנס, אפילו הכי לא מיפטר מהחייב לשאת אותה, וכתב לחלק בין מפתה לאונס, דמפתה הדין הוא שאם רצה לפרוע הקנס אינו צריך לשאת אותה, לכן כשהודה בקנס ונפטר מחיובו נפטר גם מהחייב לשאתה. אבל אונס חייב תרתי, לישא אותה וליתן קנס, אפילו אם הודה בקנס אכתי נשאר אצלו החייב השני, כשם שהוא חייב בצער ובושת ופגם. וכתב עוד דפשוט דהוא הדין דאינו רשאי להוציאה לעולם, ואם עבר והוציאה כופין אותו להחזירה.

מת יצא כסף קנסה בכתובתה.

ברדב"ז הנ"ל הסתפק לענין כתובה באופן שהודה בקנס, דלפי הסברא שיצא כסף קנסה בכתובתה, כאן דאין לה קנס היה צריך לכתוב כתובה, אבל לפי הסברא דאין צריך כאן כתובה לפי שאינו יכול להוציאה, גם כאן אינו צריך לכתוב כתובה. ולשון השו"ע [ס"ג] האונס את הבתולה חייב לישא אותה, ובלבד שהיא ואביה יהיו מרוצים, אפילו היא חוגרת או סומא, ואינו רשאי להוציאה לעולם אלא לרצונה, לפיכך אין צריך לכתוב לה כתובה. ואם עבר והוציאה, כופין אותו להחזירה. ע"כ. הרי דנקט דהסברא דאינו רשאי להוציאה היא הסברא העיקרית בזה.

וקטנה לאו בת סקילה היא.

מזה משמע שאין פרשת מוציא שם רע מדברת רק בנערה ולא בקטנה, ותמיהו הראשונים, דאף דקרא מדבר בבת עונשין, מכל מקום שייך דין זה גם בקטנה, דהרי הבא על קטנה מאורסה הוא בסקילה, עיין בתוספות [ד"ה הא לא] מה שיישב.

והריטב"א [ד"ה וקטנה] כתב, דתירצו התוספות דשאני מוציא שם רע שלא חייבו הכתוב קנס אלא לפי שהוציא עליה שם רע וגרם לה קטלא וא"כ כל היכא דאיהי לאו בת קטלא לא מחייב איהו. אמנם בתוספות שלפנינו דחה סברא זו, וכן משמע ממה דאמרינן בערכין מצינו המוציא בפיו חמור מן העושה מעשה, פירוש דמוציא שם רע מאה כסף ואונס ומפתה חמשים, ועל זה הקשו בגמרא ודלמא משום דגרם לה קטלא, ואמר רבא כי הוציא שם רע, על שם רע שהוציא, דאלמא דעל הוצאת שם רע מיחייב ולא משום דגורם לה קטלא. ועיין בריטב"א שם מה שיישב לסברא זו.

אתמר פלגא נזקא וכו'.

המשנה למלך [פ"ג מגניבה הלכה ח' ד"ה העולה] העלה לדינא דהיכא דבהודאתו לא חייב עצמו בכלום, לכולי עלמא אם באו עדים אחר כך חייב, ולא נחלקו אם הודה ואחר כך באו עדים אם פטור או חייב, רק באופן שבהודאתו נתחייב בדבר כלשהוא, עיי"ש שהתקשה בדברי הרמב"ם דסתרי אהדידי. ויסוד קושייתו היא כי הבין דמודה בקנס דחצי נזק הוי כאן פוטר עצמו מכלום, ואם יבואו אחר כך עדים יהיה חייב, אבל החתם סופר כתב כאן דאפילו יבואו עדים אח"כ פטור, דנהי דלא חייב עצמו בהודאתו, מ"מ הועילה הודאתו לחייבו

בשמירת שורו, דמצטרפים נגיחה זו ליעודי תורא, וממילא מיושבת קושית המשנה למלך שם.

פרק רביעי

דף מ"ג ע"ב

תו לא חזיא לאינסובי.

דהיינו משום דהוחזקה להיות בעליה מתים. ונחלקו הראשונים אם אשה קטלנית יש לה כתובה, שיש שרצו לדייק מלשון הגמרא דתו לא חזיא לאינסובי ולא אמר דלית לה כתובה, דקטלנית אפילו משלישי אית לה כתובה, דמשמאי הוא דקא אנסו לה ולא משום לתא דידה, ועיקר דקדוקם דשני לרבי כשלישי לסוברים דתלת זמני הוי חזקה, ואם לרבי יש לה כתובה משני הוא הדין לדין משלישי. והרמב"ן דחה דיוק זה, דודאי הוי מקח טעות ולית לה כתובה, ומה שמצאנו כאן שיש לה כתובה משני, הוא לפי שבשני עדיין לא הוחזקה לענין כתובה, דהא כשנשאת עדיין לא הוחזקה, אבל בשלישי ודאי כבר הוחזקה. והראשונים הביאו את דעת הר"ם ב"ר יוסף דגריס אבל נתאלמנה תרי זמני דתו לא חזיא לאינסובי לית ליה כתובה משני ואגב אורחיה קא סתים לן תנא כרבי, פירוש, דלרבי כיון דאינו יכולה להנשא לשלישי אף משני אין לה כתובה, שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, והוא הדין לרבן שמעון בן גמליאל דמשלישי ואילך לית לה כתובה מהאי טעמא. אבל דחו סברא זו, שאף על פי שהוחזקה קטלנית אין הדבר ברור שמחמתה מתו, שהרי אפשר שהגיע זמנם למות, וכיון שכן משני אית לן למימר דאית לה דדילמא הרי היא ככל הנשים, אבל משני ואילך כיון שנולד בה ספק ואתרעאי עד שמחמתו אסרוה חכמים, כל שלא הכיר בה היא הטעתו ולית לה כתובה [עיי' בחידושי הרמב"ן כאן ד"ה ואיכא, וכן ברשב"א ד"ה הכי גרסינן, ובריטב"א ד"ה טעמא, ובר"ן ט"ו ע"א מדפי הרי"ף ד"ה גמ' תו].

העולה מדבריהם, דאף שהוחזקה אשה בקטלנית, מכל מקום אין ודאי שמחמתה מתו, ומה שאין נותנים לה כתובה הוא לפי שהוא מקח טעות, דאם היה יודע דקטלנית היא לא היה נושאה, וזה רק לאחר שהוחזקה דאז חכמים אסרו עליה להנשא.

והקשו הראשונים דהא אמרינן לקמן [נ"ג ע"א] דכל היכא דלא קרינא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי לית לה כתובה, והכא נמי הא אסירא להנשא, ואם כן למה יש לה כתובה משני לדעה זו. וכתב הרמב"ן דאיכא למימר דמיעט התם כגון שמתה שאינה יכולה להנשא, אבל הכא אע"ג דאסירא להנשא, לכשתנשאי לאחר קרינא ביה כיון שנפטרה ממנו ונשואין תופסין בה. והריטב"א כתב דכשתנשאי לאחר לא בא למעוטי אלא כשאינה ראויה להנשא משום אישות, דאגודה ביה, אבל הכא שהיא מותרת לכל העולם ואין מניעות להנשא אלא משום חשש סכנה, אין זה אלא כחולה או מוכה שחין שיש לה כתובה.

מאי טעמא דרבי יהודה רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן האב.

מהכא משמע שיש לאשה כתובה מן האירוסין, ורש"י ד"ה ומגבא] באמת כתב שיש לה כתובה מן האירוסין מתקנתא דרבנן, והרמב"ן ד"ה ור"ח] הביא בשם רבינו חננאל שמדובר בסוגיין שכתב לה כתובה מן האירוסין, וכן הביא הריטב"א ד"ה מ"ט] בשם מקצת מן הגאונים. וכתב הריטב"א למסקנא, והמחזור בענין דמשעת אירוסין תקינו רבנן כתובה הלכך בין שכתב לה כתובה מן האירוסין או בנשואין, בשעת אירוסין הוא העיקר התקנה וזכה בהן האב.

ולמסקנת הגמרא [מ"ד ע"א] אמרינן דבין עיקר כתובה בין תוספת גובה משעת הנישואין, והסברא היא דאף שכותב כתובה מן האירוסין, אם כתב כתובה אחרת מן הנישואין דעתו שתתבטל זו של האירוסין, וכתב הר"ן [ט"ו ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ומגבא] דלפי זה אם לא כתב כתובה אחרת בנישואין כגון שלא נשאת וכתב לה, שהיא גובה עיקר כתובתה מן המשועבדים. אלא שהרמב"ם [פ"י מהלכות אישות ה"א] כתב, המאירס את האשה וכתב לה כתובה ולא נכנסה לחופה עדיין ארוסה היא ואינה נשואה שאין הכתובה עושה נישואין, ואם מת או גרשה גובה עיקר כתובתה מבני חורין ואינה גובה תוספת כלל הואיל ולא נכנסה, אבל אם אירס ולא כתב כתובה ומת או גירשה והיא ארוסה אין לה כלום ואפילו העיקר, שלא תיקנו לה עיקר כתובה עד שתנשא או עד שיכתוב. חזינן דאפילו כתב לה אינה גובה אלא מבני חורין, וכתב הר"ן דנראה שהרמב"ם הבין דפסק הגמרא דאחד זה ואחד זה מן הנישואין היינו שאינה טורפת מן המשועבדים כל זמן שלא נכנסה.

ובשו"ע [אבן העזר סימן נ"ה ס"ו] פסק כהרמב"ם, וכתב שם הרמ"א ד"א דארוסה יש לה כתובה, והוא כדעת הרא"ש [כאן ס"ד] והר"ן [לקמן דף כ"ב ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה הלכה] והטור, וסיים, אבל נוהגין כסברא הראשונה. ויתבאר אי"ה לקמן דף נ"ד ע"א.

דף מ"ד ע"א

דאי אוסיף ביה דקלא לתוספת כתביה.

והקשה הרא"ש [סימן ה'] דמאי שנא מהא דאמר רב הונא לעיל הוציאה עליו שתי כתובות אחת של מאתים ואחת של שלש מאות באתה לגבות מאתים גובה מזמן ראשון שלש מאות גובה מזמן שני, אלמא אע"פ שהוסיף בכתובה שניה לא אמרינן שתיהן קיימות ותגבה מאתים מזמן ראשון ומאה מזמן שני, אלא אנו אומרים דמדלא כתב לה ואוסיפת לך מאה אמאיתים מחלה על שעבודא קמא אם באת לגבות השני, וגם כאן באוסיף ליה דקלא לא משמע דכתב ליה ואוסיפת לך אשטר הראשון, אלא שטר אחר כתב לו ממש, ויש בו דקל יותר מבשטר ראשון, וא"כ אמאי שניהם קיימין.

ובאמת רש"י נזהר מזה, ופירש גם כאן לתוספת כתביה, דלא שיהו שניהם קיימין אלא אם ירצה בשטר הראשון יגבה השדה בלא הדקל ואם ירצה בשטר השני יגבה גם הדקל, והביא הרא"ש דכן כתב רב אלפס ז"ל בתשובה. אבל לשון הגמרא דאי אוסיף בה דיקלא לתוספת כתביה משמע דכאן מודה רב נחמן דלא בטל השני את הראשון ושניהן קיימין.

וה"ר יצחק בר ברוך ז"ל תירץ דהוא מחת ששינה בלשונו מהלשון הרגיל, דבכתובה שדרך העולם כשמוסיפין על עיקר כתובה שכותבין ואוסיף לה כך וכך, וכאן לא עשה כך אלא כתב לה שתי כתובות סתם ולא הזכיר באחרונה לשון תוספת כמנהג העולם, מזה מוכחא מילתא דלא נתכוון להוסיף על הראשונה, אלא שאם תרצה לזכות בשניה שתתבטל הראשונה. אבל במכר שאין דרך המוכרים שני דברים לכתוב בשטר שני ואוסיפת לך דבר זה על המכר הראשון, אם כן סתמא דמילתא אנו אומרים שלא ביטל שני את הראשון, אלא השני לתוספת הדקל נכתב והשטר הראשון קיים ויגבה הדקל בשטר השני וכתב הרא"ש דכן עיקר.

פשיטא ראשון במכר ושני במתנה וכו' משום דינא דבר מצרא.

וכתבו התוספות [ד"ה משום] דצריך להצניע את זה של המכר, דאם לא כן אכתי יש בו דין מכר ויש בו משום דינא דבר מצרא. וכן כתב הרא"ש [ס"ה]. והר"ן [דף ט"ו ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ראשון] כתב גם כן שאם יערער עליו בעל המצר שיטמין שטר המכר ויראה שטר מתנה זו דבמתנה ליכא משום דינא דבר מצרא. וכתב הר"ן דהני מילי בשלא נודע שכתב לו שטר אחד של מכר, דאילו נודע ודאי לא מהני ולא מידי ואית בה משום דינא דבר מצרא, דלא גרע ממתנה באחריות דאית בה משום דינא דבר מצרא. והוא כדברי התוספות והרא"ש הנ"ל. מיהו כתב בשם הגאון רב נטרוניא ז"ל שכתב בתשובה שאע"פ שנודע שטר המכר לית בה משום דינא דבר מצרא כיון שכתב לו שטר מתנה, אבל כתב דלא נתחוויר דבריו. ובטור הביא כן בשם הרמ"ה.

והרשב"א [ד"ה ראשון במכר] כתב לבאר דעת הגאון דיש חילוק בין מתנה באחריות לשני שטרות, דשטר מתנה באחריות שאני לפי ששטר זה בעצמו נדון כמכר ואין כאן מתנה כלל, אבל כתב לו שטר מתנה מוחלט איכא למימר אחוליה אחליה, לכך כתב לו שאם יערער עליו בן המצר שלא יהא המכר מכר ויזכה בו מחמת מתנה זו, וסיים הרשב"א דצ"ע. וכתב על זה הר"ן דאין זה מספיק:

רפרם אמר אודויי אודי ליה רב אחא אמר אחולי אחליה לשעבודא קמא.

וכתב הר"ן [ט"ז ע"א מדפי הרי"ף] דרב אחא ודאי לא פליג אטעמיה דרפרם, דהא בשני שטרות מתנה דאמרינן דביטל שני את הראשון לא שייך טעמא דאחולי אחלי, ובודאי טעמא דביטל שני את הראשון משום דאודויי אודי ליה, אלא

דבהכי פליגי, דרב אחא סבר דכל היכא דאפשר לומר דאחולי אחליה טפי עדיף מלאורועי סהדי, ורפרם סבר לעולם אמרינן דאודויי אודי ליה, ואפילו היכא דעדים החתומים בשטר ראשון חתומים גם כן בשטר שני, משום דאיכא למימר דאודויי אודי ליה, דהיא שעתא פסולים הוו ועכשיו הוא שעשו תשובה. וכן כתב הרמב"ן.

והרמב"ן [ד"ה רב אחא] פסק דקי"ל כרב אחא דלא קא מבטלי שטרי ומורעי סהדי בלא ראייה. והרא"ש כתב [ס"ה], וכתב הר"מ ז"ל דהלכתא כרב אחא, דכיון דאיכא פלוגתא ולא ידעינן כמאן הלכתא לא מרעינן סהדי, דאוקי סהדי אחזקתייהו, וגם נוקי המקבל בחזקת אדם הגון ולא זייף העדים, וגם לענין פירי וטסקא קרקע בחזקת מקבל עומד ע"י שטר הראשון ולא מבטלינן האי חזקה מספק. אבל הרמב"ם פסק [פ"ה מהלכות זכייה ה"ט] כרפרם, לפי שהקרקע בחזקת בעלים הראשונים עומדת, כ"כ הר"ן.

איכא בינייהו אורועי סהדי ומכנש פירי ולטסקא.

פירשו הראשונים [הרמב"ן והרשב"א כאן] דמה שאמר אורועי סהדי, היינו דאם יש לו לבעל שטר זה שטרות אחרים בחתימת ידיהם של עדים אלו, לא מגבינן ליה בהו דהא אודי דשקרי נינהו, והוא דוקא אם אמרו העדים חתימות ידינו היא זו, דאם לא אנו תולים שהוא זייף חתימתם. אבל לגבי עלמא לא פסלינן להו דלאו כל כמיניה למיפסל סהדי אכולי עלמא.

וכתב הרמב"ן [ד"ה והא דאמרינן] דיש עוד הרבה נפקא מינות בין שני הטעמים, עיין מה שכתב כמה וכמה אופנים, רק הגמרא הביאה נפקא מינה דוקא באופן של שני שטרות שוים היוצאים זה אחר זה. חילה להוציא קרקע מידו כדפרישית.

ולהלכה פסק בשו"ע [חושן משפט סימן ר"מ ס"א], שני שטרות היוצאים על שדה אחת בשם קונה אחד ואין זמנם שוה, אם היה האחד מתנה והשני מכר לא ביטל האחרון את הראשון, שיש לומר שלהוסיף לו אחריות חזר וכתב בשם מכר אף על פי שלא היה כתוב שם אחריות, שאחריות טעות סופר הוא. וכן אם האחד מכר והשני מתנה, קנה השדה מזמן הראשון, שלא כתב לו שטר מתנה אלא ליפות כחו משום דין בן המצר: הגה - או לשאר דברים שמתנה עדיפא ממכר. וצריך שלא יראה בבית דין רק האחרון, דאם מראה שניהן הראשון עיקר (טור). וי"א דאם האחרון במכר, אף על פי שמראה שניהם בבית דין, שניהן קיימין (טור שם בשם הרמ"ה):

[ב] היו שני השטרות במכר או שניהם במתנה, אם הוסיף בשני כלום הרי הראשון קיים, שלא כתב השני אלא מפני התוספת. ואם לא הוסיף, בטל שטר השני את הראשון, ואין לו אחריות אלא מזמן שני. לפיכך כל הפירות שאכל הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני, מחזיר אותם. ואם היה על אותה שדה חוק מלך בכל שנה, הנותן או המוכר נותן אותו החוק עד זמן השטר השני: הגה - וכל שכן אם כתב לו תחלה שדה שלימה, ואחר כך חצי שדה [ר"ן פרק נערה, והוא מדברי הרמב"ן שהבאנו לעיל שיש עוד נפקא מינות בזה].

וּכְתַב הַרִ"ף [ט"ו ע"ב מדפי הרי"ף], הָא דַאמַר רַב נַחמָן בִּיטֵל שְׁנֵי אֶת הָרָאשׁוֹן, הֵנִי מִלִּי בִשְׁטַר קִרְקָעוֹת וּמֵאֵי דְדַמִּי לֵהוּ כְּגוֹן כְּתוּבַת אִשָּׁה, אֲבָל בְּהוֹדָאוֹת וְהִלּוּאוֹת גְּבִי תְרוּיָהּ כָּל חֵד וְחֵד לְפֻם שְׁעִבּוּדָא דִּילִיָּה, וְלֹא אִמְרִינֵן הָאֵי שְׁטָרָא הֵינּוּ הָאֵי שְׁטָרָא וְאֵע"ג דְּתְרוּיָהּ סָכּוּם אַחַד, עֵי"ש.

דף מ"ה ע"ב

לוקה מכת מרדות מדרבנן.

רבינו נתן בעל הערוך [ערך מרד] כתב בביאור החילוקים שיש בין מלקות דאורייתא למכת מרדות דרבנן, דמלקות דאורייתא הם על חייבי לאוין, ואומדים אותו אם וכמה מלקות יכול לקבל, ולוקים רק בהתראה, ובעינן מכה ראויה להשתלש, כמבואר במסכת מכות. אבל העובר על מצות עשה, כגון [לקמן פ"ו ע"א] סוכה ולולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו בלא אומד ובלא מכה משולשת, וכן העובר על דברי חכמים מכין אותו בלא מספר ובלא אומד. ופירש בערוך שם ולמה קורין אותו מכת מרדות, מפני שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים. וכתב הר"ן [דף ט"ו ע"ב מדפי הרי"ף] דנראה מדבריו דמכת מרדות הוא עד שתצא נפשו, ושכן נראה מדעת הרמב"ם, שכתב [פ"ו מהלכות חמץ ומצה הי"ב] אסרו חכמים לאכול מצה בערב פסח כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב ומי שאכל מצה בערב הפסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו כו'. והעיר הר"ן דלפי דבריהם יש בזה חומר בדברי סופרים יותר מדברי תורה.

אמנם הרמב"ם בפירוש המשניות [נויר פ"ד מ"ג] כתב באשה שהיפר לה בעלה והיא לא ידעה ועברה על נדרה שמכין אותה מלקות מ' על מה שעברה קודם ההפרה, אמנם מכות מרדות בזה המקום וזולתה עניינה תלוי לב"ד יעשו כפי השתדלותם. ע"כ. משמע שהוא לא יותר ממלקות של תורה. ודעת הרמ"ה [הביאור הר"ן והריטב"א] שמכין אותו באומד ולהקל ממלקות של תורה.

והריטב"א כתב דנראין הדברים שיש בזה שני דינים, מכות שהן כדי להפריש את האדם מעבירה, ומכות כעונש על מה שעבר, דכל מכת מרדות שהיא על העבירה נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו כראוי דברי חכמים, וכל שהוא על העבירה שאינה אלא ליסרו על שעבר, דין אותו באומד בית דין ובפחות ממלקות של תורה, וכתב גם דנראין דברי האומרים שאין לדקדק במכת מרדות ברצועה של מלקות האמור במסכת מכות [רצועה של חמור ועגל וכו' כמבואר שם]:

וביסודו של הריטב"א מיושב גם מה שקשה כאן דהרי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ואם כן איך מלקים אותו מלקות שלא מצאנו כמותם במלקות דאורייתא. ולהאמור מיושב, דסוג ראשון של מלקות אינו מדין מלקות, אלא לאפרושי מאיסורא וכו' דלא שייך בזה גדרים הנ"ל, דמלקות דאורייתא הינם בתורת עונש, ובאמת מלקות דרבנן דהם בתורת עונש הם מעין דאורייתא.